

Oikeusministeriölle

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 20.6.2019 (VN/5035/2018)

Lausunto ylimpien laillisuusvalvojen tehtävien jakoa koskevasta työryhmän mietinnöstä

1. Oikeusministeriö on 20.6.2019 pyytänyt korkeimman oikeuden lausuntoa ylimpien laillisuusvalvojen tehtävien jakoa koskevasta työryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja, OM 2019:24).
2. Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää ja arvioida eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin välisen tehtävien jaon nykytilaa, kehittämistarpeita ja mahdollisuuksia sekä laatia arviointiin perustuvia linjausehdotuksia nykyisen perustuslain asettamissa puitteissa. Työryhmän ehdotukset koskevat valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain (1224/1990) muuttamista niin, että ensisijaisesti toiselle laillisuusvalvojalle kuuluvien tehtävien alaa selvästi lisätään.
3. Ehdotuksen tavoitteena on selkeyttää oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tehtävänkuvia, poistaa päällekkäistä työtä, lisätä erikoistumisen myötä asiantuntemusta ja näin tehostaa laillisuusvalvontaa. Korkein oikeus katsoo, että tämänkaltainen tehtävien suuntaaminen on lähtökohtaisesti perusteltua.

4. Korkein oikeus kiinnittää lausunnossaan huomiota vain siihen työryhmän ehdotukseen, jonka mukaan tuomioistuimiin kohdistuva valvonta keskitettäisiin ensisijaisesti valtioneuvoston oikeuskanslerille. Työryhmän mietinnössä sinänsä tunnustetaan riippumattomien tuomioistuinten valvonnan periaatteellinen ongelmallisuus ja myös se, että monet oikeuskanslerin tehtävät liittyvät läheisesti valtioneuvostoon. Korkein oikeus toteaa sen periaatteellisen lähtökohdan, että riippumattomien tuomioistuinten valvonnan tulisi olla selkeästi erillään toimeenpanovallasta ja lainsäädäntövallasta. Työryhmän toimeksianto on kuitenkin rajannut tarkastelun ulkopuolelle tämänkaltaiset valtiosääntöoikeudelliset kysymykset.
5. Tuomioistuinten riippumattomuus asettaa rajoja laillisuusvalvonnan keinoille ja sisällölle. Vain selvät puutteet ja lainvastaisuudet voivat olla perustana siihen, että laillisuusvalvonnassa voidaan puuttua yksittäisiin tuomioihin ja tuomarin toimintaan. Toisaalta voi asettaa kysymyksenlaiseksi, onko valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin säännös rangaistustuomioiden tarkastamisesta suunnannut voimavaroja liaksi tosiasialliselta merkitykseltään vähäisten seikkojen tarkistamiseen. Ylimpien laillisuusvalvojien ohella myös tuomioistuinlaitos itse valvoo lainkäyttöä muutoksenhakujärjestelmän kautta mutta myös esimerkiksi niin, että hovioikeudet valvovat tuomiopiirissään käräjäoikeuksien toimintaa.
6. Valvonnan keskittämisellä on mahdollista saada tehokkuusetuja. Toisaalta seurauksena voi olla asiantuntemuksen kapeutuminen toisessa laillisuusvalvontaelimessä. Tehtävien jako voi käytännössä aiheuttaa keinotekoisia toimivaltarajoja, jotka pirstovat toisiinsa liittyvien toimijoiden ja toimintojen ketjuja ja estävät niiden välisten yhteyksien tunnistamista. Esimerkkinä tästä on ehdotettu jako, joka määrittää pakkokeinoasiat esitutkintavaiheessa oikeusasiamiehen ja tuomioistuinvaiheessa oikeuskanslerin toimivaltaan.
7. Ylimpien laillisuusvalvojien kannanotoilla voi olla suuri merkitys oikeusvaltion arvojen ja perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa. Kysymys ei ole vain yksittäisten kanteluiden ratkaisusta tai tarkastushavainnoista vaan yleisemmistä tuomioistuinten rakenteisiin ja myös resursseihin liittyvistä kannanotoista. Ottaen huomioon tuomioistuinten keskeisen aseman oikeusvaltiossa voi syntyä tilanteita, joissa olisi eduksi saada esiin molempien ylimpien laillisuusvalvojien näkemykset. Kun perustuslain lähtökohtana on sekä oikeuskanslerin että oikeusasiamiehen laaja toimivalta, tehtävien jako ei saisi käytännössä rajoittaa sitä, että kummatkin ylimmät laillisuusvalvojat osallistuvat esimerkiksi tuomioistuuimia koskevaan julkiseen keskusteluun.
8. Edellä on viitattu eräisiin tuomioistuinten erityispiirteisiin, jotka vaikuttavat siihen, miten tuomioistuimiin kohdistuva laillisuusvalvonta tulisi järjestää. Tämä edellyttäisi paljon laajempaa tarkastelutapaa kuin mikä on kuulunut työryhmän toimeksiantoon. Merkityksellistä ei ole vain tehtävien jako. Tuomioistuinten laillisuusvalvonnan

kehittämiseksi ja tarkoituksenmukaiseksi suuntaamiseksi tarvittaisiin laajapohjaisempaa valmistelua, jossa eri tuomioistuimet olisivat edustettuina.

Presidentti

Tatu Leppänen

Kansliapäällikkö

Tommi Vuorialho

Esittely täysistunnossa

19.9.2019

Läsnä:

Presidentti Leppänen sekä oikeusneuvokset Häyhä, Jokela, Sippo, Koponen, Littunen, Huovila, Antila, Hirvelä, Uusitalo, Engstrand, Ilveskero, Mäkelä, Välimaa, Tammi-Salminen, Tapani, Ojala ja Guimaraes-Purokoski.